

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากรายงานของสำนักงานจังหวัดมหาสารคาม (2537) และคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดมหาสารคาม(2537) จำนวนประชากรที่มีอาชีพการเกษตรของจังหวัดมหาสารคามมีจำนวนร้อยละ 89.34 ของประชากรทั้งหมด จึงนับว่าการเกษตรเป็นอาชีพหลักของประชาชนจังหวัดมหาสารคาม ในปีเพาะปลูก พ.ศ.2535-2536 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดนี้ คือ ข้าวซึ่งมีพื้นที่ปลูก 2.18 ล้านไร่ มันสำปะหลัง 1.47 แสนไร่ อ้อย 7,673 ไร่ ถั่วลิสง 6,380 ไร่ ถั่วเหลือง 5,111 ไร่ ปอแก้ว 4,108 ไร่ ยาสูบ 12,434 ไร่ ผักรวม 19 ชนิด มีพื้นที่ปลูกรวม 22,316 ไร่ หม่อน 73,942 ไร่ ผลิตเส้นไหมได้ 423.5 ตัน รังไหมสด 605 ตัน ในด้านปศุสัตว์และประมง ในปีพ.ศ.2536 เกษตรกรเลี้ยงโคจำนวน 154,930 ตัว กระบือ 172,201 ตัว โคนม 224 ตัว สุกร 60,213 ตัว ส่วนสัตว์ปีกและประมงนั้นมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการบริโภคในจังหวัด

สำหรับปัญหาด้านเกษตรกรรมของจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ 1) ปัญหาในด้านการปลูกพืช กล่าวคือ พืชผลทางการเกษตรมีผลผลิตต่อไร่ต่ำ เนื่องจากการผลิตส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก การใช้ทรัพยากรดินไม่เหมาะสม พื้นที่ดินเค็มกระจายอยู่ทั่วไป เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ยังยึดมั่นอยู่ในทัศนคติเดิม มีการยอมรับวิธีการทำการเกษตรสมัยใหม่ได้ช้า การถือครองที่ดินเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก มีพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ย 18 ไร่ต่อครอบครัว และอยู่นอกเขตชลประทาน ทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำไม่เพียงพอกับค่าครองชีพ จึงมีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกสู่นอกสาขาเกษตรมากขึ้น การรวมตัวของเกษตรกรเป็นกลุ่ม หรือ สถาบันเกษตรกรยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การตลาดและราคาผลผลิตอยู่ในระดับต่ำ 2) ปัญหาด้านการประมง ซึ่งมีผลผลิตน้อย ต้องนำเข้าสินค้าประเภทสัตว์น้ำจากต่างจังหวัด 3) ปัญหาด้านปศุสัตว์ กล่าวคือ ผลผลิตปศุสัตว์มีปริมาณน้อย ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรทำการเลี้ยงสัตว์ในรูปแบบครอบครัวเป็นรายย่อย และอาหารสัตว์มีราคาแพง 4) ปัญหาด้านป่าไม้ คือ เกษตรกรบุกรุกที่ดินเพื่อทำการเกษตรจำนวนมาก เหลือพื้นที่ป่าไม้เพียงร้อยละ 0.72 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด 5) ปัญหาด้านสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนเกษตรกร กล่าวคือ เกษตรกรมีรายได้ต่ำ โดยมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เกษตรกรมีหนี้สินมาก และมีศักยภาพในการคืนเงินกู้ต่ำ มีการว่างงานหลังฤดูกาลทำนา และ 6) ปัญหาการบริการ

ด้านการเกษตรไม่ทั่วถึงในด้านข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีที่เหมาะสม ระบบชลประทาน และ การพัฒนาแหล่งน้ำ (สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม, 2537)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการทำการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัด มหาสารคามยังขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรมีพื้นฐานด้านการศึกษาต่ำ การใช้ เทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่มีไม่มากนัก มีที่ดินทำกินน้อย การใช้ทรัพยากรในการผลิตยังไม่ค่อย เหมาะสม ประกอบกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ไม่เอื้ออำนวยและการบริการต่างๆ ของรัฐยังไม่ทั่วถึง (คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดมหาสารคาม, 2537) นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับ การฝึกอบรมด้านอาชีพ และประชาชนขาดระเบียบวินัย (สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม, 2537)

การฝึกอบรมเป็นแนวทางการพัฒนาเกษตรกรทางหนึ่ง ซึ่งการฝึกอบรมเป็นการจัด ประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ และจัดดำเนินการเพื่อให้บุคคลเป้าหมายได้เรียนรู้ในด้านหัวข้อวิชา เนื้อหาวิชา เพื่อมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างภายในระยะเวลาช่วงใดช่วงหนึ่ง ซึ่งการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการให้การศึกษาแก่ผู้ผลิตหรือเกษตรกร เพื่อให้เขาได้ เรียนรู้ในวิทยาการแผนใหม่ รู้จักการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังต่อรองพ่อค้าคนกลาง รู้จักวางแผน การผลิตเพื่อใช้ปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของตนเองและ ครอบครัว การฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นปัจจัยสนับสนุน การพัฒนาประเทศ และก่อนที่จะมีการฝึกอบรมควรมีการสำรวจเพื่อศึกษาความต้องการฝึกอบรม (Training needs) เพื่อให้ทราบข้อมูลที่จะนำมาจัดอันดับความสำคัญเร่งด่วน และวางแผน การดำเนินงาน ให้สนองความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม (ประยูร อุดมเสียง, 2534)

ดังนั้น เพื่อให้เกษตรกรในจังหวัดมหาสารคามทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ มี ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น รู้จักใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิต และจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้อย่างเหมาะสม จึงควรศึกษาถึงความต้องการฝึกอบรมด้านการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัด มหาสารคาม เพื่อให้ทราบถึงสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรว่าเป็นลักษณะใด และเกษตรกรมีความต้องการอย่างไรต่อการฝึกอบรมด้านการเกษตร ซึ่งจะเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนการจัดการอบรมด้านการเกษตร ตลอดจนวางแผนพัฒนาส่งเสริมอาชีพแก่เกษตรกร ให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการเกษตรกรต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานบางประการของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม
- 1.2.2 เพื่อศึกษาความต้องการฝึกอบรมด้านการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดมหาสารคาม
- 1.2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความต้องการฝึกอบรมด้านการเกษตรของเกษตรกร จำแนกตามเพศ ประสบการณ์ในการฝึกอบรม อายุ แรงงานในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง และ กิจกรรมทางการเกษตร

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

เกษตรกรที่มีเพศ ประสบการณ์ในการฝึกอบรม อายุ แรงงานในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง และกิจกรรมทางการเกษตรแตกต่างกัน มีความต้องการฝึกอบรมด้านการเกษตรในเรื่อง หัวข้อวิชา วิธีการจัดการฝึกอบรม และการสนับสนุนภายหลังการฝึกอบรมไม่แตกต่างกัน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะเกษตรกรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม ในฤดูกาลผลิต ปี พ.ศ.2537-2538 ประกอบด้วย 10 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอกันทรวิชัย อำเภอนาโพธิ์ อำเภอนาเชือก อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอเชียงยืน อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอนาคู อำเภอธวัชบุรี อำเภอแกลง และกิ่งอำเภอยางสีสุราช และได้กำหนดขอบเขตของตัวแปรไว้ดังนี้

1.4.1 ลักษณะพื้นฐานบางประการของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ถือครองทางการเกษตร กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำการเกษตร แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร กิจกรรมการเกษตรและปัญหาในการทำการเกษตรในรอบปี พ.ศ.2537-2538 รายได้จากการทำการเกษตร รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม รายได้รวมของเกษตรกร ภาวะหนี้สินของเกษตรกร การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร การอพยพไปทำงานต่างจังหวัดในช่วงปี พ.ศ.2536-2538 แหล่งความรู้ที่ใช้ในการทำการเกษตร ประสบการณ์ในการฝึกอบรมด้านการเกษตรในรอบปี พ.ศ.2536-2538

1.4.2 ความต้องการฝึกอบรมด้านการเกษตร ได้แก่

1.4.2.1 หัวข้อวิชา ประกอบด้วย หัวข้อวิชาด้านพืชศาสตร์ สัตวศาสตร์และด้านอื่นๆ

(1) หัวข้อวิชาด้านพืชศาสตร์ ได้แก่ การปลูกข้าว การปลูกไม้ผล การปลูกผัก การปลูกพืชไร่ และการปลูกสวนป่า

(2) หัวข้อวิชาด้านสัตวศาสตร์ ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงโค การเลี้ยงปลาน้ำจืด การเพาะพันธุ์ปลา การเลี้ยงกระบือ และการเลี้ยงสุกร

(3) หัวข้อวิชาด้านอื่นๆ ได้แก่ การถนอมอาหาร การเพาะเห็ดและทำก้อนเชื้อเห็ด การเกษตรผสมผสาน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การใช้และบำรุงรักษา รถไถเดินตาม เครื่องท่อนแรงฟาร์ม การทำปุ๋ยหมัก และการเลี้ยงไหม

1.4.2.2 วิทยาการและวิธีการสอน ได้แก่ คุณสมบัติวิทยากร ภาษาที่ใช้ วิธีการสอน และการใช้สื่อต่างๆ

1.4.2.3 วิธีการจัดการฝึกอบรม ได้แก่ การสำรวจความต้องการฝึกอบรม การแจ้งข่าวการฝึกอบรม จำนวนคนต่อรุ่น การประชาสัมพันธ์ สถานที่อบรม ที่พักขณะอบรม การศึกษาดูงาน วันเวลาฝึกอบรม จำนวนวิชาต่อรุ่น เนื้อหาภาคปฏิบัติและทฤษฎี การจัดพาหนะรับ-ส่ง พิธีการต่างๆ การเลี้ยงรับ-เลี้ยงส่ง การกิจกรรมนันทนาการสวดแทรก การประเมินผล การมอบวุฒิบัตร และการทำหนังสือส่งตัวกลับ

1.4.2.4 การสนับสนุนภายหลังการอบรม ได้แก่ การชี้แนะแหล่งปัจจัยการผลิต การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การจัดเจ้าหน้าที่ หรือนักวิชาการติดตามผลการใช้ความรู้ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การวางแผนการผลิต การตลาด และการฝึกอบรมเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้น คือ

1.5.1 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือแม่บ้านเกษตรกร ถ้าไม่พบผู้ให้ข้อมูลในขณะเก็บข้อมูล ซึ่งอาจจะเกิดจากการเคลื่อนย้ายไปทำงานต่างจังหวัด จะทำการสัมภาษณ์ตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มสำรวจของแต่ละหมู่บ้านแทน ทั้งนี้เพื่อดำเนินการวิจัยได้ตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้

1.5.2 การดำเนินการเก็บข้อมูลต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบสอบถามซึ่งกำหนดคำตอบให้เกษตรกรเลือกตอบไว้เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะมีประเด็นที่ต้องการคำตอบจากเกษตรกรจำนวนมาก

จึงกำหนดคำตอบให้เกษตรกรเลือกตอบเพื่อจะได้ลดช่วงเวลากการสัมภาษณ์ให้สั้นลง

1.5.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคามอาจไม่สามารถสรุปหรืออ้างอิงเกี่ยวกับการพัฒนาการฝึกอบรมในจังหวัดอื่นได้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความต้องการ หมายถึง สภาพที่เกษตรกรยังขาดหรือยังไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และมีความปรารถนาที่จะมี หรือให้ได้มาในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งสิ่งที่ยังขาดอยู่หรือยังไม่มีนี้ เป็นช่องว่างที่จะเกิดความขัดแย้ง และเกษตรกรจะชวนชวนให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น

การฝึกอบรมด้านการเกษตร หมายถึง การจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้แก่เกษตรกรในด้านหัวข้อวิชา วิทยาการและวิธีการสอน วิธีการจัดการฝึกอบรม และการสนับสนุนภายหลังการฝึกอบรม ทั้งนี้เพื่อบ่มุ้ให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างในการปฏิบัติกับที่ดินเพื่อให้เกิดผลผลิตทั้งด้านการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์

หัวข้อวิชา หมายถึง สาระการฝึกอบรมในด้านการเกษตรที่กำหนดไว้ให้ศึกษา เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการประกอบอาชีพและยกระดับรายได้ของเกษตรกร

วิทยาการ หมายถึง ผู้ถ่ายทอดข่าวสารทางวิชาการจากแหล่งความรู้ไปสู่เกษตรกร

วิธีการสอน หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารทางวิชาการจากแหล่งความรู้ไปสู่เกษตรกร

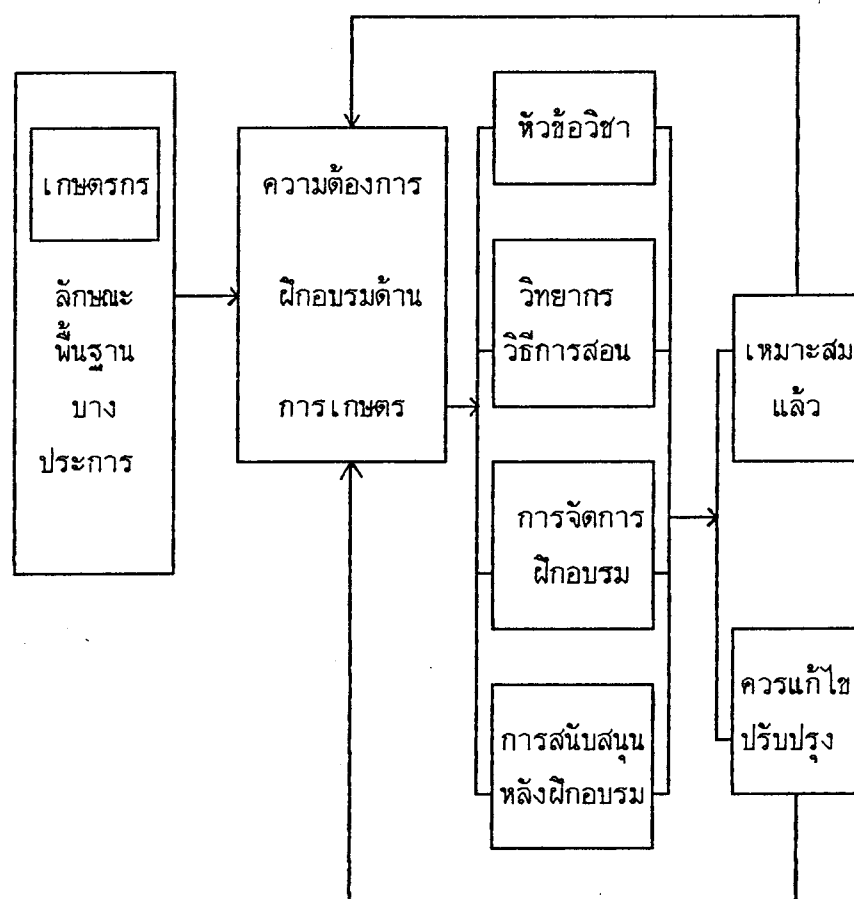
การจัดการฝึกอบรม หมายถึง การดำเนินการในการเตรียมการ การดำเนินการ และการประเมินผลการฝึกอบรม

การสนับสนุนภายหลังการฝึกอบรม หมายถึง การช่วยเหลือให้เกษตรกรได้ใช้ความรู้จากการอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการชี้แนะชี้แนะแหล่งปัจจัยการผลิต การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การจัดเจ้าหน้าที่ติดตามผล การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การวางแผนการผลิตและการตลาด และการฝึกอบรมเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

เกษตรกร หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพด้านการเกษตรในจังหวัดมหาสารคามในฤดูกาลผลิตปี พ.ศ. 2537-2538

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ผู้วิจัยมีความประสงค์ในการศึกษาถึงความต้องการฝึกอบรมด้านการเกษตรของเกษตรกร ในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางพัฒนางานฝึกอบรมอาชีพแก่เกษตรกร และเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนส่งเสริมอาชีพแก่เกษตรกร ดังนี้

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ทำให้ทราบลักษณะพื้นฐานของเกษตรกร ความต้องการฝึกอบรมของเกษตรกรในด้านต่างๆ และวิธีการจัดการฝึกอบรมที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนงานฝึกอบรม และดำเนินการฝึกอบรมเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพ

1.8.2 ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและพัฒนางานส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม ส่งผลดีต่อประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร และก่อให้เกิดการกินดีอยู่ดีของเกษตรกรต่อไป